

Globaliseringens motståndare

Mexikos Zapatister som fall av *kontrahegemoni*
i det *globala civila samhället*

Abstract

Den 1 januari 1994, samma dag som den Mexikanska staten blev medlem i frihandelsavtalet NAFTA, kunde man höra ett ”¡Ya Basta!” runt om i delstaten Chiapas i sydöstra Mexiko. Denna uppsats behandlar den Zapatistiska motståndsrörelsen utifrån gramsciansk och neogramsciansk teoribildning för att förklara deras kamp som en reaktion på den rådande neoliberalistiska ekonomiska globaliseringen. Genom att studera deras ideologi och handlingar så menar vi att de utgör en del av ett kontrahegemoniskt motstånd beläget inom den nya globala anti-globaliseringsrörelsen som i sin tur utgör en del av det globala civila samhället. Zapatisternas struktur och metod har, som ett resultat av den ekonomiska globaliseringen, omvandlats och anpassat sig för att kunna föra sin kamp och visa på att alternativ till neoliberalismen existerar.

Nyckelord: Zapatisterna, Gramsci, globalisering, civila samhället, hegemoni

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och problemformulering	1
1.2	Metod och material.....	2
1.2.1	Val av metod	2
1.2.2	Material	3
1.3	Viktiga begrepp	4
1.3.1	Ekonomisk globalisering.....	4
1.3.2	Det civila samhället, globalt och lokalt.....	5
2	Teori och Analysmodell	6
2.1	Antonio Gramsci och Neogramscianismen.....	6
2.1.1	Hegemoni	7
2.1.2	Kontrahegemoni	8
2.1.3	Historiskt block	9
2.1.4	Positionskrig.....	10
2.1.5	Hegemoniskt upprätthållande.....	10
3	Zapatistiska upproret i Chiapas	12
3.1	Bakgrund och organisation.....	12
3.2	Zapatisterna och det civila samhället	14
4	Analys	16
5	Slutdiskussion	18
6	Referenser	19

1 Inledning

Den första januari 1994, samtidigt som Mexiko tog sina första steg in i det starkt USA-färgade frihandelsavtalet NAFTA och därmed sina första steg in i den ”första världen”, så utbröt ett väpnat motstånd i Chiapas i södra Mexiko. Efter tolv dagars strid följt av ett ”eld upphör” började ett stort civilt motstånd bildas mot den Mexikanska statens, visioner av en fortsättning på den marknadsliberala väg de börjat vandra. Detta motstånd ansåg att denna utveckling skulle slå hårt mot den indianska urbefolkningen i Mexiko. De bestod i största del av mayaindianska bönder från Ejército Zapatista de Liberación Nacional (EZLN eller Zapatista National Liberation Army) samt deras nationella och internationella anhängare. Samtidigt så spred sig en neoliberal våg, som förvisso bildats ungefär ett decennium tidigare, över världen med autonoma marknader och en pågående omvandling och omstrukturering från socialliberala välfärdssamhällen och mot laissez-faire stater. Den globalisering som bildats som ett resultat av den teknologiska utvecklingen gav dessutom den neoliberala vågen extra mycket slagkraft. Under 80-talet och början av 90-talet hade Mexiko blivit tvungen att genomföra en rad förändringar inom landets ekonomi- och välfärdspolitik. På grund av fallande priser på olja och allmän ekonomisk oro var regeringen tvungen att låna pengar från IMF och Världsbanken för att lindra den prekära ekonomiska situationen. Med dessa lån följde krav på omstruktureringar inom den offentliga sektorn och en mer liberal handelspolitik. Dessa reformer ledde, som sagt, till allt sämre förutsättningar för de redan fattiga i Mexiko (Baker 2002 s. 130) (Hilbert 1997 s. 115) (Mentinis 2006 s. 5f). Ur fattigdomen och marginaliseringen hos de maya-indianska bönderna i Chiapas djungler så marscherade zapatisterna ut och proklamerade ”¡Ya Basta!” eller ”Enough is enough!”.

1.1 Syfte och problemformulering

De två senaste decennierna har globala motståndsrörelser till den ekonomiska globaliseringen vuxit fram som en stark kritisk röst mot den rådande kapitalistiska världsordningen. Samtidigt som snedfördelningen av världens resurser ökat i takt med den ökade kapitalrörligheten, och den neoliberal ideologin framställt sig som det enda alternativet för ekonomisk utveckling. Här återfinns ett intressant förhållande i sambandet mellan dessa två utvecklingar i världen och vi är intresserade av att bättre förstå det dialektiska sammanhanget mellan dessa två utvecklingar. Syftet med denna uppsats är alltså att få en större förståelse för förekomsten globala motståndsrörelser, varför de uppkommer och vilken form

motståndet tar. För att närmare undersöka detta kom vi fram till följande frågeställning:

Hur har den kapitalistiska globaliseringen påverkat formen och strukturen av det globala civila samhällets motståndsrörelser?

Eftersom denna frågeställning ligger på en tämligen hög abstraktionsnivå har vi valt att konkretisera vår fråga genom att välja ut ett specifikt fall som vi anser vara ett fall av just en motståndsrörelse mot kapitalisk globalisering. Vi specificerar alltså frågan till följande:

Hur har den globala kapitalismen påverkat uppkomsten och utformningen av den zapatistiska motståndsrörelsen i Mexiko?

1.2 Metod och material

1.2.1 Val av metod

Uppsatsen består av en fallstudie där Zapatisterna i Chiapas, Mexiko är det utvalda analysobjektet. Valet av Zapatisterna grundar sig i att vi fann deras kamp intressant då de är en av de första, möjligtvis den allra första, av de nya anti-globaliseringsorganisationerna som konstituerar the Anti-Capitalism Movement (ACM) som rönt stor uppmärksamhet i och med protesterna i Seattle, Washington, Prag, Davos etc. Naomi Klein menar att formen av zapatisternas kamp, anti-hierarkisk organisation, ledarlös struktur etc i det närmaste utgjort ett manifest för dessa rörelsers utformning samt att många av de tongivande personerna inom ACM besökt och blivit inspirerade av zapatisterna (Desai & Said 2001 s. 70f). För att analysera hur de globala maktstrukturerna format dessa organisationer, och då zapatisterna i synnerhet, så har vi valt att använda oss av gramscianska och neogramscianska teorier. Dessa teorier, och då framförallt neogramscianismen, aspirerar på att ge ett teoretiskt ramverk för att förklara hur förändringar av strukturen i det globala ekonomiska systemet påverkar motståndsrörelser på både lokal och global nivå och verkade därför lämpa sig väl för vår studie. Zapatisterna har kallats ”post-revolutionära” på grund av att de tagit avstånd från användandet av våld för att nå sina mål, för att istället fokusera på att frambringa förändring genom det civila samhället. Man kan se det som ett fall av gramsciansk kontrahegemoni i form av motstånd till ekonomisk globalisering (neoliberalism). Studien är till största del teorikonsumerande, och vi har valt att fokusera på gramscianska och neogramscianska teoribildningar eftersom de lämpar sig för att förklara varför vissa civila samhällsorganisationer bildas i relation till den rådande globala ekonomiska ordningen, som i fallet Zapatisterna i

Mexiko. Det må vara ovanligt med en fallstudie som inte är av jämförande karaktär, då få fallstudier är så strikta att de enbart studerar ett fall. Att kunna precisera sina teorier blir då väldigt viktigt, och vi har tagit detta i åtanke så gott som vi kunnat (Esaiasson et al 2007, s. 120). Vi började med att studera litteratur om det civila samhället, gramscianism och neogramscianism, samt kontrahegemoniska rörelser i allmänhet, för att sedan gå in närmare och mer precist på Zapatisterna och den roll de spelar i det globala civila samhället. För att få en bredare bild och djupare förståelse för Zapatisterna så har vi även studerat deras historia, både före och efter 1994. Två dokumentärfilmer har även blivit sedda och även om vi inte refererar till dem så har de bidragit till en djupare bild av lokalbefolkningen i Chiapas.

När det kommer till validitetskravet, alltså att operationaliseringen verkligen lyfter fram det som teorin avser att undersöka (Lundquist 1993 s. 99), så är vi medvetna om att globala maktstrukturer är ett mycket komplicerat undersökningsområde, både eftersom makt är ett klart subjektivt begrepp samt att så många olika variabler och faktorer påverkar. Dettat medför att vi kanske kommer få svårt att bevisa att vi uppnått en tillförlitlig grad av validitet.

Hur man ska operationalisera en sådan här undersökning är ingen självklarhet men vi anser att det sätt vi specificerat teorier och begrepp gör att vi kan applicera dessa tillsammans med vårt material i analysen.

1.2.2 Material

Vi har i första hand använt oss av vetenskapligt sekundärmaterial som behandlar de områden som varit relevanta för vår studie. Gramsciansk teoribildning har studerats främst utifrån Antonio Gramscis "Prison Notebooks" och Walter L. Adamsons tolkningar av dessa i boken "Hegemony and Revolution" samt ett urval av vetenskapliga artiklar som behandlar specifika aspekter ur den gramscianska idéskolan. När det gäller neogramsciska teorier har vi mestadels använt oss av Stephen Gills "*Power and Resistance in the New World Order*" samt till viss del Bieler & Morton. För att studera zapatisternas bakgrund och ideologi har vi främst utgått från Mihalis Mentinis bok "*Zapatistas: the Chiapas revolt and what it means for radical politics*" där han problematiserar den ofta okritiska läsning som många akademiker gör av zapatisterna. Dessutom har flertalet vetenskapliga artiklar använts för att komplettera det teoretiska perspektivet. Primärmaterial från zapatisterna har varit svårt att tillgodogöra sig eftersom majoriteten av detta är på spanska, där har vi fått förlita oss på engelska översättningar för att kunna skaffa oss en inblick i deras argumentation. Vi är medvetna om att varken källor direkt från zapatisterna eller den mexikanska regeringen är speciellt opartiska och tillförlitliga och har försökt väga in det i vår sällning och bearbetning av materialet. Vi fann även att vetenskapliga artiklar tenderar att vara partiska och mycket av litteraturen om zapatisterna är pro-zapatistisk vilket vi också försökt tagit hänsyn till i vårt arbete.

För vår läsning och förståelse av den civila samhällsteorin har vi använt oss i huvudsak av Mary Kaldors bok "*Global Civil Society: An Answer to War*",

Gideon Bakers "Civil Society and Democratic Theory: Alternative Voices" samt vissa delar av Richard Falks teorier. De ger tillsammans en bra bild över teorier som rör det civila samhället. Falks bok "Predatory Globalization. A Critique" har utgjort grunden för förståelsen av globalisering, men även Kaldor har här varit en källa. För vår metod så har vi i huvudsak sökt stöd i "Metodpraktikan" samt Lennart Lundquists "Det vetenskapliga studiet av politik".

1.3 Viktiga begrepp

1.3.1 Ekonomisk globalisering

Globalisering i sin ursprungliga form definieras oftast som en naturlig reaktion på den tekniska och materiella utveckling som exploderat de senaste decennierna. Framsteg som mer och mer raderat ut gränslinjer och krympt avstånd, vilket gjort global kommunikation och resor tvärs över planeten till en vardaglig sak.

[...] the phenomenon of globalization represents mainly material developments that reflect the expansion of technological capabilities to a global scale, as well as the de-territorialization of these capabilities due to informatics and the Internet. (Falk 1999 s.2)

Men vad menar vi då med begreppet *ekonomisk globalisering*? Richard Falk skriver i sin bok "Predatory Globalization: A Critique" om "globalization-from-above" vilket refererar till den kapitaldrivna neoliberal sortens globalisering som på senare årtionden allt mer försvagat den suveräna statens autonomi, så pass att den av vissa enbart anses vara ett subjekt på den globaliserade ekonomiska arenan. Den neoliberala ekonomiska globaliseringen associeras oftast med rekonstruktionen av ekonomin på en global nivå, vilket medför privatiseringar, en minskning av den allmänna välfärden, ett lättare flöde för kapital nationellt som internationellt, hårdare grepp om fackföreningar samt skatteminskningar. Fortsättningsvis så blir den negativa essensen av den ekonomiska globaliseringen att stater påtvingas den globala kapitalistiska ordningen genom att den uppmuntrar till skapandet av ekonomistiska policys på national nivå, försvagar eller till och med dominerar regeringar och partier, gynnar kapitalstarka klasser samtidigt som den ofta missgynnar marginaliserade grupper i samhället. Det vi menar när vi skriver ekonomisk globalisering är således den globala utvidgningen av neoliberalism som medför att den blir "the only game in town." (Falk 1999 s. 127). I takt med att den suveräna statens makt och inflytande över ekonomiska policys minskar, och friheten samt makten hos kapitalet ökar, minskar möjligheten för demokratiskt och politiskt inflytande över kapitalets påverkan på samhället. När statliga regleringar för kontroll av kapitalet försvinner och policys

för att underlätta kapitalflöde implementeras i stor omfattning världen över, ökar globala såväl som nationella klassklyftor och den demokratiska normen urholkas (Gill 2003 s. 8,123ff).

1.3.2 Det civila samhället, globalt och lokalt.

Det civila samhället är både i sin lokala form och globala form ett svårdefinierat begrepp med mängder av olika ansikten. Huruvida väpnade organisationer ska inkluderas i begreppet civilt samhälle råder det delade meningar om inom forskningsområdet, där vissa klart tar ställning mot detta medan andra tar en mer försiktigt positiv inställning (Kaldor 2003 s. 10). Klart är i alla fall att det är en komplicerad fråga utan självklart svar. Vi har bestämt oss för att i huvudsak fokusera på den definition som Mary Kaldor namngett 'the activist version', som även har kallats post-marxistisk eller utopisk. Denna definition är förmodligen den som ligger närmast den version som skapades av av oppositionen i Centraleuropa under 70- och 80-talet. Kaldor skriver själv följande:

It is a definition that presupposes a state or rule of law, but insists not only on restraints of state power but on a redistribution of power. It is a radicalization of democracy and an extension of participation and autonomy. (Kaldor, 2003, s. 8)

Begreppet "civila samhället" refererar alltså här till aktivt medborgarskap, en ökning av självständig organisering utanför formella politiska plan och ett utökat svängrum för medborgare där de kan påverka sin egen livssituation genom organisering och politiska påtryckningar. En viktig komponent för detta är den globala allmänna sfär som hushåller transnationella nätverk som till exempel Greenpeace och Amnesty International, internationell media samt andra globala rörelser som protesterna i Seattle, Prag och Genève (Kaldor 2003 s. 8). Liksom de andra versionerna av det civila samhället så bär även 'the activist version' på normativa mål. Det civila samhällets mål handlar i grund och botten om politisk emancipation, att berättiga individer sin egen makt och en strävan efter en utvidgning av demokratin. Det globala civila samhället handlar alltså, utifrån "the activist version", om att "civilisera" eller demokratisera globaliseringen, om den process genom vilken grupper, rörelser och individer kan kräva global rättsäkerhet och global rättvisa (ibid. s. 11-12). I sin globala form, så ser Richard Falk detta som en annan sorts globalisering, en motpol till den neoliberal globaliseringen som tidigare nämnts. Han kallar denna för "globalization from below". Han förklarar det med följande ord.

This is an aggregate designation for the overall efforts of global civil society to restore the various social and political gains made during the latter stages of the industrial era, as well as to move consistently forward to establish the constitutive elements of cosmopolitan democracy as the political template for an inevitably globalizing world. (Falk 1999, s. 3)

2 Teori och Analysmodell

För vårt uppsatsproblem med fokus på globala maktstrukturer och dess påverkan på och samverkan med strukturen av motståndet till dessa så har det varit lämpligt att använda oss av gramsciska och neogramsciska analysmodeller. I detta kapitel så diskuterar och definierar vi de för oss mest relevanta analytiska begreppen inom dessa två skolor som sedan kommer appliceras i på vårt fall i analysen.

2.1 Antonio Gramsci och Neogramscianismen

Antonio Gramsci (1891-1937) brukar räknas som en av de mest betydelsefulla figurerna inom den marxistiska teoriskolan, om inte den främsta efter Marx själv. Han var en av grundarna av det Italienska kommunistpartiet och spenderade på grund av detta merparten av sina sista år i livet i fängelse under Mussolini-regimen, där han även författade större delen av sin litteratur, och släpptes inte fri förrän två dagar innan han dog, eftersom han ansågs vara alltför subversiv och därigenom ett hot mot regimen (Nordin 2003 s.542) (Adamson 1980 s.2f).

Det kanske mest kända analytiska begrepp som Gramsci utvecklade och tillförde till den marxistiska analysen är begreppet *hegemoni*, vilket är ett centralt begrepp i dennes modell för historisk utveckling och maktförhållanden. Det som framförallt skiljde Gramsci från Marx var att han utvecklade hur de klassiska marxistiska analysenheterna bas och överbyggnad var uppbyggda och interagerade med varandra. Den klassiska marxismen menade att samhällets produktionsförhållanden utgjorde *basen* och att denna bas påverkade sammansättningen och förutsättningarna för *överbyggnaden* som utgjordes av ideologi, kultur, politik etc. Gramsci behöll dessa enheter men övergav Marx ganska mekanistiska och kausala dialektiska förhållande mellan dessa för ett mer organiskt sådant. Där Marx såg förhållandet som ganska ensidigt, med basen som styr överbyggnadens konstitution, så ansåg Gramsci att det förelåg en klart större växelverkan mellan dessa två enheter och att de mer ömsesidigt påverkade varandra (Adamson 1980 s.218) (Morera 1990 s.135).

I början på 1980-talet så vidareutvecklade professor Robert W. Cox vid Yorks Universitet Gramscis tankar om hegemoni med två banbrytande artiklar där han anpassade och förflyttade dennes hegemoniteori till den globala arenan. Detta gjorde han för att öka förståelsen för hur den moderna kapitalistiska globaliseringen påverkat maktförhållanden på internationell nivå och han skapade därigenom grunden till vad som skulle bli den *neogramsciska* disciplinen inom det statsvetenskapliga området *internationella relationer* (Bieler & Morton 2003).

2.1.1 Hegemoni

Hegemonibegreppet är det mest centrala och allra viktigaste i Gramscis teoretiska begreppsarsenal och används för att förklara hur ett visst ekonomiskt och socialt system kan upprätthålla sin maktstruktur med hjälp av de dominerades stöd, utan risk för revolt eller revolution. Gramsci som marxistisk tänkare var klart överens med Marx om att det var kampen mellan den styrande och den underordnade klassen som drev historietvecklingen framåt men ansåg samtidigt att man var tvungen att expandera analysen för att kunna nå en djupare förståelse av hur upprätthållandet av maktförhållanden i specifika historiepoker fungerat. Gramsci såg på det marxistiska tänkandet om statsmakten som den enda, genom våld eller hot om våld, betvingande kontrollapparaten, inte kunde förklara varför historiespecifika maktstrukturer upprätthölls. Statsapparaten som enda upprätthållare av makten hade hittills varit tanken inom klassisk marxistisk historieanalys. Eftersom sociala förhållanden samt ideologisk och kulturell makt för Gramsci var lika viktigt för maktbegreppet delade han upp den statliga kontrollapparaten i två klart åtskiljda områden som skulle representera två olika sorters kontroll, tvång och samtycke. Dessa representeras av de två områdena *politiskt samhälle* och *civilt samhälle*. Den klassiska marxistiska statliga kontrollapparaten ligger kvar inom det *politiska samhället*, och representeras av de instanser som utövar direkt makt via statens våldsmonopol över samhället – regering, domstolar, polis, militär etc. medan det är inom och via det *civila samhället* (som innefattar mycket, men inte bara, av det ligger utanför den statliga sfären idag: skola, kyrka, media, partier, organisationer etc.) som den styrande klassen utövar sin hegemoniska kontroll. Man kontrollerar tänkandet i samhället så till den grad att de styrda klasserna samtycker till att bli exploaterade (Adamson 1980 s.170) (Burke 2005) (Bates 1975 s. 352f). Vi ser här att Gramscis användande av begreppet staten är mer omfattande och inkluderande än den liberala definitionen av en stat, och att han även placerar det *civila samhället* inom staten. Denna definition av statens varande som något mer abstrakt och omfattande än den traditionella suveräna staten blev, även om det inte var Gramscis tanke när han formulerade sin modell, en av de stora anledningarna till att den gramsciska analysmodellen lämpade sig så väl för att analysera förhållanden inom den allt mer globaliserade värld vi numer lever i, där den suveräna statens makt blir alltmer marginaliserad.

Gramsci bryter som vi visat en del med den klassiska marxismen när han uppgraderar den kulturella och intellektuella makten från att ha varit rena objekt till att själva bli subjekt i form av hegemonibegreppet. Inom marxism så hade dessa begrepp tidigare varit del av överbyggnaden och i egenskap av detta så var de helt enkelt bleka avspeglningar av de ekonomiska förhållandena i samhällets bas och därigenom dialektiskt passiva. Genom hegemonibegreppet så uppgraderades dessa begrepp till aktiva delar, eller subjekt, i den historiska dialektiken och samhällets maktstruktur (Bates 1975 s. 353).

Hegemoni kan ganska ytligt sammanfattas som ”[...] *political leadership based on the consent of the led, a consent which is secured by the diffusion and popularization of the world view of the ruling class.*” (Bates 1975 s. 352), men

bakom denna till synes ganska enkla definition ryms mycket mer komplexa strukturer än så. Dessa innefattar tankar om intellektuell, kulturell, social och moralisk makt. Niclas Andrén broderar ut begreppet lite mer och definierar hegemoni som när den styrande klassens moraliska, kulturella och politiska normer, värderingar och idéer genomsyrar samhället och har internaliserats av de dominerade klasserna, när den styrande klassens världsåskådning har blivit ”sunt förnuft” (2000).

Gramsci gör även en åtskillnad av hur pass effektiva dessa kontrollapparater är. Han menar att endast svaga stater behöver använda sig av våld eller hot om våld för att behålla makten och att detta aldrig kan utgöra grunden för ett stabilt maktförhållande, medan starka stater styr nästan enbart genom sin hegemoniska kontroll (Adamson 1980 s.170).

Som vi nämnt ovan så definierade Gramsci sina begrepp på ett sätt som, även om de var tänkta att appliceras på ett nationellt plan, med fördel kan användas för att analysera en allt mer globaliserad värld vilket neogramsciska skolan har tagit fasta på. Inom den neogramsciska skolan menar man att den neoliberala omstrukturering av det internationella ekonomiska systemet, som systematiskt skett sedan den internationella ekonomiska krisen på 1970-talet, med fokus på att strukturellt underlätta kapitalets rörlighet och makt med ökad globalt integrerad produktion, konsumtion och extrem kapitalmobilitet skapat ett *transnationellt historiskt block* (se nedan), vars kärna består av en transnationell kapitalistisk klass med intressen i ett transnationellt kapitalflöde (Gill 2003 s. 27,86) (Egan 2001 s. 77). Blockets hegemoniska förkämpar är sådana som USA, G8 och av en till stor del USA-dominerade internationella institutioner som IMF och Världsbanken. Dessa institutioner som på sjuttio-talet genom strukturanpassningsprogram som följde som krav med de lån man gav till utvecklingsländer kraftigt lyckades liberalisera och öppna upp tidigare reglerade eller stängda nationella marknader för utländska investeringar (FDI) kraftigt bidrog till att sprida det neoliberal hegemoniska inflytandet (Gill 2003 s. 87,119).

Det kapitalistiska system som tidigare var beroende av den suveräna staten betvingande makt för juridiskt beskydd av egendom och strukturellt utnyttjande av arbetskraft för sin kapitalackumulation har idag i stor utsträckning brutit sig fri från den suveräna statens gränser. Staten är inte längre stark nog att kontrollera den ekonomiska aktiviteten inom eller över sina gränser. Istället reduceras statens roll till ett instrument för att implementera frihandel och marknadsliberala strukturförändringar i det nationella ekonomiska systemet så att det på bästa sätt kan tillgodose transnationella historiska blockets vilja. Staten blir mer eller mindre en växelrem mellan den globala och den nationella ekonomin (Egan 2001 s. 78).

2.1.2 Kontrahegemoni

Gramsci hade en förkärlek för dualistiska analytiska förhållanden vilket speglade sig i hans analysverktyg som ofta bestod av två teorienheter (bas/överbyggnad, civilt/politiskt samhälle, tvång/samtycke). Därför är inte heller en hegemoni helt isolerad eller monolitiskt utan utgör bara en halva av det dialektiska begreppet hegemoni. Den andra halvan utgörs av *kontrahegemonin*. Dessa två kan bäst liknas vid ett dialektiskt förhållande av vad Hagai Katz kallar ”simultan dubbelrörelse”, ett förhållande där de båda växelvis formar varandra. Hegemonin skapar kontrahegemonin och denna i sin tur får de hegemoniska krafterna att förändras och omorganiseras (Katz 2006 s. 336). Det är mellan dessa kampen om det *historiska blocket* ständigt står. Kontrahegemonin vill rasera det hegemoniska rådande historiska blocket och organisera allianser och samarbete för att skapa en ett alternativt socialt, ideologiskt och kulturellt kontrahegemoniskt historiskt block som kan konkurrera med den rådande ordningen (ibid.). Denna hegemoniska kamp förs enligt Gramsci inom det *civila samhället* som här har en klart dualistisk roll. Den styrande klassen formar de undertryckta klassernas kulturella och sociala ideologi genom sin kontroll över både det *politiska* och det *civila samhället*, alltså både genom tvång och samtycke. Samtidigt som vissa delar av det civila samhället utövar hegemonisk påverkan ovanifrån så är det även inom detsamma civila samhälle som sociala, intellektuella och kulturella krafter kan organisera sig för att föra en kontrahegemonisk kamp underifrån. Civila samhället kan på detta sätt potentiellt både formas av och forma normer, stabilisera och reproducera hegemoniska ideal och samtidigt vara en bärare för kontrahegemoniskt motstånd (ibid. 336f) (Cox 1999 s. 4f).

2.1.3 Historiskt block

Gramsci använde begreppet *historiskt block* för att beteckna den rådande världsordningen under en viss tid, och då innefattar det inte bara den hegemoniska ordningen utan även den ekonomiska ordningen som ju inte innefattas i hegemonins påverkanssfär. Genom detta begrepp ville Gramsci överbrygga klyftan mellan de klassiska marxistiska dialektiska enheterna *bas* (produktionsförhållanden eller ekonomi) och *överbyggnad* (kultur, idéer eller hegemoni) och skapa ett mer organiskt och dynamiskt förhållande mellan dessa (Adamson 1980 s. 176). Ett historiskt block är alltså den specifika historiska sammansättningen av materiella tillgångar och deras fördelning, och hur dessa relaterar till en politisk, social eller ideologisk organisering kring en samling hegemoniska normer och idéer. Ett historiskt block måste alltså utöver makt över det civila samhället och de materiella tillgångarna, *dessutom* ha ideologiska idéer och initiativ som kan bygga upp och utveckla dess nätverk och organisation (Gill 2003 s. 58).

Om man lyfter dessa teorier till den globala nivån så menar man inom den neogramsciska skolan att det för närvarande existerar ett *transnationellt historiskt block* dominerat av en neoliberal ideologi. Detta manifesterar sig i en kontinuerlig fördjupning av neoliberal politik på internationell nivå i form av statliga

avregleringar, privatisering av offentlig egendom, utökandet av frihandelsavtal som t.ex. GATT och NAFTA, minskade statliga utgifter etc. Att institutioner som IMF och Världsbanken innehar centrala ställningar i utformningen av den globala ekonomiska politiken är tecken på den hegemoniska ställningen som neoliberalismen innehar i det transnationella historiska blocket (Gill 2003 s. 60,65), Hagai Katz menar att neoliberalismen kommit att bli "the only game in town" vilket till exempel även Francis Fukuyama, något polemiskt uttryckte i hans tankar om "historiens slut" med liberalismens seger. Detta visar enligt Katz alltså på neoliberalismens starka hegemoniska position (Katz s.333)

2.1.4 Positionskrig

Som vi nämnt innan så måste det kontrahegemoniska motståndet föra sin kamp inom det civila samhället och skapa ett alternativt hegemoniskt block för att kunna avtvinga hegemonin makten. Detta sker genom vad Gramsci kallade för *positionskrig*. Detta är viktigt eftersom Gramsci lägger mycket stor vikt vid kulturell och ideologisk makt och därför är mycket skeptisk till maktövertagande av den politiska maktapparaten genom militära medel (Adamson 1980 s. 223ff). Istället bör kampen enligt Gramsci föras på det kulturella och intellektuella planet i form av kontrahegemonisk utbildning, genom media, opinionsbildning och propaganda. Endast genom att först tagit kontrollen över kulturen och ideologin inom det civila samhället så kan man sedan åstadkomma ett hegemoniskt maktskifte inom det politiska samhället (ibid.).

2.1.5 Hegemoniskt upprätthållande

Hegemoni är enligt Gramsci ett dynamiskt skeende och absolut inte ett stationärt förhållande. Kampen mellan hegemoni och kontrahegemonin pågår ständigt och formar på det sättet kontinuerligt varandra, de hegemoniska krafterna formar det kontrahegemoniska motståndet och detta motstånd tvingar de hegemoniska krafterna att förändras för att på bästa sättet möta utmaningen från kontrahegemonin. Idéer som skulle kunna hota det hegemoniska tillståndets status quo assimileras och anpassas till det hegemoniska idealet vilket effektivt neutraliserar och avvärjar dessa. Denna process kallas ibland för *co-optation* och är ett nyckelbegrepp för upprätthållandet av ett hegemoniskt block. Denna metod används inte enbart för idéer som potentiellt hotar hegemonin utan används även för assimilering av ledande *organiskt intellektuella* från de dominerade klasserna in i den styrande klassen och har då samma avvärjande funktion (Adamson 1980 s.175, 195ff).

Ett bra exempel på hur detta fungerar är miljöfrågornas uppsving inom det globala civila samhället på senare år. Miljörörelsen som höll den globala kapitalismen ansvarig för miljöförstöring och global uppvärmning, ignorerades av hegemonin så länge den var tämligen liten och koncentrerad. Men allt eftersom

den växte så blev de hegemoniska krafterna tvungna att kompromissa och ta upp frågor som t.ex. hållbar utveckling på agendan. Nuförtiden är miljöfrågan stor och diskuteras på den internationella arenan med FN i spetsen, likväl som på nationell nivå. Givetvis så anser hegemonin att lösningarna ryms inom marknaden och motarbetar förslag om att minska miljöpåverkan genom till exempel minskad konsumtion, eftersom sådant resonering hotar tillväxt och det kapitalistiska produktionsförfarandet. Istället fokuseras det på lösningar som inte bara ryms inom marknaden utan potentiellt även kan skapa ännu mer konsumtion och tillväxt genom att lägga om konsumtionsmönster och skapa nya marknader och behov. Som t.ex. att konsumera fler produkter som är energisnåla (kylskåp, bilar, uppvärmning, hemelektronik etc.) eller ekologiska (mat och kläder), eller på internationell nivå exempelvis bedriva handel med utsläppsätter (Gill 2003 s. 221)

3 Zapatistiska upproret i Chiapas

Den Zapatistiska Armén för Nationell Frigörelse (Ejército Zapatista de Liberación Nacional eller EZLN) har sedan sitt framträdande på den internationella arenan i och med upproret 1994 väckt uppmärksamhet med sin eklektiska politiska strategi och deras undflyende diskurser och har fått den akademiska världen att utdela så vitt skilda analyser av rörelsens ideologiska ursprung och praxis som *revolutionärer* och *den första postmoderna gerillan* men även *beväpnade demokrater* och *sociala demokrater* (Mentinis 2006 s. 31). Att zapatisterna inte har en utpräglad monolitisk ideologisk agenda har bidragit till deras lätt enigmatiska utstrålning men också gjort deras fokus och mål något svårbegripliga. Även om det politiska agendan kan bli spretig på detaljnivå så återkommer alltid de centrala huvudpunkterna i deras ideologi som är: kollektivt beslutsfattande, autonomi, anti-hierarki, jämlikhet och anti-neoliberalism. Vi ska nedan ge en mer detaljerad bild av deras historia fram tills idag och sammanfatta deras organisationsstruktur och ambitioner.

3.1 Bakgrund och organisation

Den zapatistiska rörelsen i Mexiko trädde fram på den offentliga internationella scenen för första gången den första januari 1994 när EZLN förklarade krig mot den mexikanska staten och intog flertalet små städer och byar i delstaten Chiapas i södra Mexiko. Denna aktion sammanföll med Mexikos inträde i frihandelsavtalet NAFTA (North American Free Trade Association), tillsammans med USA och Kanada, med vilket man klev in i ”första världen”. Tidpunkten för upproret var symboliskt vald eftersom zapatisterna protesterade mot den neoliberal omstruktureringen av Mexiko som var en av många konsekvenser som följde med detta frihandelsavtal. Man protesterade mot det långa rasistiska förtrycket och den strukturella marginaliseringen av de fattiga självförsörjande bönderna som fördjupades av de neoliberal strukturförändringar som införts framför allt under President Salinas år vid makten (Desai & Said 2001 s.70) (Hilbert 1997 s. 115) (Mentinis 2006 s. 5f). I och med inträdet i NAFTA 1994 så tog den mexikanska regeringen bort de tidigare existerande subventionerna till jordbruk vilket kraftigt skulle försämra levnadsstandarden och produktiviteten för de sydligaste och fattigaste mexikanska bönderna. Eliminering av subventioner och slopande av tullar och skatter på handel i kombination med att den inhemska marknaden öppnades upp för import av billiga genmodifierade grödor, som kaffe och majs, skördade på industrialiserat vis från USA innebar ett svårt slag mot de fattigaste

bönderna som nu skulle bli fattigare. Dessutom så var ett utav villkoren i NAFTA att den mexikanska regeringen skulle dra tillbaka sitt markdistributionsprogram som tidigare hade sett till att majoriteten av marken i Chiapas ägdes kollektivt av invånarna. Alla dessa förändringar gjorde att själva levnadsvillkoren för de fattiga bönderna i området hotades av marknadskrafternas vilja att exploatera den nya fria marknaden som öppnades i Mexiko (Baker 2002, s. 130).

Stridigheterna mellan EZLN och den mexikanska federala armén som startade 1:a januari varade i tolv dagar. Efter massiva folkliga protester och demonstrationer över hela Mexiko, till exempel så demonstrerade över 100 000 människor på gatorna i Mexico City, till stöd för zapatisterna och för ett upphörande av stridigheterna, så beslutade mexikanska staten efter dessa påtryckningar unilateralt om ett eldupphör som zapatisterna även anslöt sig till (Mentinis 2006 s. 9).

Alltsedan eldupphöret efter den initiala ockupationen av städer så har zapatisterna hållit sig undan från alla sorters militära offensiver och använder endast våld för att försvara sig från angrepp från paramilitära grupper, polis och federala militären. Man har dessutom sedan 1995 uttalat flyttat fokus från den väpnade kampen som ett medel för politisk förändring till att skapa medialt utrymme för organisering inom och med det civila samhället som medel för att åstadkomma sina mål (Mentinis 2006 s. 15) (Johnston 2000 s. 463).

Den zapatistiska diskursen är något spretig och teoretiskt vidfattande vilket gör att den kan appellera till många olika vänsterrörelser med inbördes olika mål och perspektiv. En viktig faktor i deras politiska diskurs är att de har skapat ett nytt alternativ, ett alternativ som genom att fokusera på kollektivt beslutsfattande och politisk och lokal autonomi, samtidigt som de försöker utforma sin organisation och struktur på ett sätt som är anti-hierarkiskt och som vill minska behovet av centralt ledarskap, inte bara lyckats attrahera den radikala, hårdföra vänstern utan också återuppliva hoppet om att en bättre värld är möjlig (Mentinis 2006 s. 137).

Även om zapatisterna alltid varit uttalat antikapitalistiska och anti-neoliberalistiska, och pekat ut dessa krafter som de yttersta ansvariga för de globala missförhållandena såväl som de inom Mexikos gränser, och då framförallt i Chiapas som historiskt sett exploaterats för sina naturtillgångar (ex. Majs, skog olja), så var fokus till stor del under upprorets första år på det nationella planet och inte på det globala. Detta skulle ändras i och med den första *International Encounter for Humanity and against Neoliberalism* som hölls av zapatisterna i Chiapas 1996. I denna konferens deltog över 5000 personer från 42 länder och diskuterade kapitalismens destruktivitet och neoliberalismens avhumaniserande funktion och hur olika motkrafter världen över kunde samarbeta och stödja varandra. Här knöt det zapatistiska nätverket sig samman med andra transnationella nätverk som besökte konferensen och flyttade sitt fokus längre ut på den globala arenan. Denna konferens blev en även mötesplats för många av de aktivister som skulle komma att delta i protesterna mot WTO i Seattle några år senare (Olesen 2004 s. 90) (Mentinis 2006 s. 18).

3.2 Zapatisterna och det civila samhället

Det civila samhället är en väldigt central del i zapatisternas politiska koncept. De uppmanar ständigt det civila samhället att organisera sig för att skapa ett politiskt utrymme där det kan åstadkomma en tydlig förändring av det demokratiska utövändet. Man ser sig dessutom som underordnade det civila samhället i Chiapas (Mentinis 2006 s. 131).

Zapatisternas organisation visar på praktiskt fungerande politiska alternativ som faktiskt bygger på de ideal som de förespråkar. Man har en platt, kollektiv anti-hierarkisk, beslutsfattandestruktur inom de zapatistiska organisationerna och inom de autonoma regionerna, med jämlika deliberativa och deltagardemokratiska beslutsfattandeprocesser. Även om den militära delen av zapatisterna, EZLN har en intern traditionell hierarkiskt beslutsfattningsmodell så använder även de sig av det som zapatisterna kallar för *command obeying* när det gäller större beslut som påverkar kampen. *Command obeying* innebär att man genom deliberation och votering ute i regionerna slår fast vad folkets vilja är och sedan så följer man detta. Detta användes till exempel när man startade det väpnade upproret 1994 och även när man valde att refusera regeringens omarbetade version av San Andrés föredraget (Mentinis 2006 s. 8ff).

Ett viktigt område där zapatisterna skiljer sig från andra revolutionära rörelser är att man uttalat inte är ute efter att ta över statsmakten. Istället så vill de skapa sociala, kulturella och politiska förhållanden för att det civila samhället ska växa fram till den styrande faktorn inom staten. För att åstadkomma detta förespråkar man en total omstrukturering av staten och statens förhållande till samhället, där den förra alltså är underordnad det civila samhället (Mentinis 2006 s. 35) (Gilbreth & Otero 2001 s. 8).

Zapatisterna bestod i nästan tio år av två grenar; dels av EZLN som är den militära grenen och dels av den autonoma, fredliga och civila organisationen FZLN (Frente Zapatista de Liberación Nacional) som skapades 1996 för att kunna arbeta politiskt opinionsbildande och delta fullt ut inom det civila samhället utan hinder i och med dess karaktär av icke-militär organisation utan mål att ta del av den politiska makten. FZLN existerade fram till och med 2005 när det i en kommuniké från subcommandante Marcos proklamerades att rörelsen hade upplösts och att EZLN-rörelsen istället skulle inkorporera de ideal som ledde till formandet av FZLN i första början., och omformas till en mer ”civil, peaceful organization”

A new stage of civil zapatismo is beginning. We will now be...a new political zapatista organization, *civil and peaceful*, anti-capitalist and of the left, *which will not fight for power* [våra kursiveringar] and which will strive to build a new way of doing politics. The same destination towards which we have been going by parallel paths up until now. Subcommandante Marcos (anarkismo.net 080106)

Detta tycks indikera att zaptisterna nu ytterligare försöker ta ett kliv från att vara en militär organisation till att istället försöka bli accepterade inom det civila samhället.

Som vi nämnde ovan i vår förklaring av begreppet civila samhället så är frågan om huruvida organisationer som för väpnad kamp ska räknas in i denna kategori en problematisk sådan. Även om det inte råder någon klar konsensus att sådana grupper helt ska borträknas från kategorin så finns det tydliga problem med att försöka inkorporera väpnade grupper som opinionsbildare och demokratiska krafter inom det civila samhället. Zapatisterna själva är mycket medvetna om komplexiteten i denna fråga och arbetar ständigt för att mobilisera det civila samhället men undviker själv att ta en ledande roll inom detta på grund utav denna problematik. Detta symboliserades när zapatisterna 1994 anordnade *National Democratic Convention* (CND) där 6000 mexikaner och mängder av internationella observatörer deltog. Grupper som stödde väpnat övertagande av den politiska makten i Mexiko var uteslutna från deltagande och EZLN vägrade att ta en ledande roll i förhandlingarna eftersom som Subcommandante Marcos uttryckte det *“this is a convention that is looking for a peaceful road to change and should not be led by armed people”* (Johnston 2000 s. 463f). Under konferensen så bar alla zapatisterna vita band knutna runt sina gevärspipor och förklarade det med att

Those ribbons signify the purpose of our weapons; they are not arms to be used in confrontation with civil society. Those ribbons on the guns represent, like everything else here, a paradox: weapons that aspire to uselessness (Johnston 2000 s. 463).

Att de alltsedan vapenvilan 1994 avhållit sig från militära offensiva utsvävningar och endast använt våld för att försvara sina autonoma regioner från angrepp av paramilitära grupper, polis och militär kan man argumentera för att de kontinuerligt strävar efter att omvandla sig till en genuin rörelse inom det civila samhället eftersom de aspirerar på att lägga ner sina vapen. Speciellt tydligt blev det i och med upplösandet av FZLN när de istället vill omforma EZLN till en civil, fredlig organisation.

4 Analys

Att zapatisternas kamp förs inom ramarna för det Gramsci kallar positionskrig är tydligt i och med deras strategier för politisk förändring. För även om de kort bedrev en väpnad kamp mot regeringen så har de aldrig haft ett uttalat mål att ta över statsmakten med våld eller ens delta inom den statliga politiska sfären. Istället söker man engagera det civila samhället för att åstadkomma demokratisering och politisk förändring underifrån på lokal och global nivå, det Falk kallar för "globalization-from-below" (Gilbreth & Otero 2001 s. 8). Om de skulle använt sig av klassisk revolutionär taktik med fokus på ett militärt maktövertagande av den statliga makten skulle de ha rört sig inom det som Gramsci identifierar som det politiska samhället (se Gramsci ovan) och skulle enligt dennes teorier endast kunna åstadkomma som bäst en temporär förändring av detta eftersom den hegemoniska kontrollen över det civila samhället skulle bestå och till slut revertera tillbaka till en hegemonisk kontroll även över det politiska samhället. När zapatisterna inom det civila samhället, genom media och autonom utbildning, genom anordnande och deltagande i internationella konferenser sprider ideal som demokrati, rättvisa, värdighet, jämlikhet etc. kan man säga att det är ett exempel på kontrahegemoniskt positionskrig. Man försöker förändra rådande sociala och kulturella normer och idéer inom det globala samhället för att stärka det kontrahegemoniska motståndet gentemot den neoliberala hegemonin. Man försöker med andra ord utmana tankarna om att neoliberalismen skulle vara "the only game in town".

Den ekonomiska globaliseringen har haft drastiskt negativa konsekvenser för de fattiga invånarna i Chiapas såpass till den grad att de känt sig tvungna att reagera och göra motstånd mot denna. Eftersom det ökande transnationella ekonomiska samarbetet har underminerat staternas suveränitet och gjort dem mer beroende av multinationella ekonomiska policys och regelverk och lämnat dem mindre förmögna att skydda sig mot negativa aspekter av den ekonomiska globaliseringen. Den kontrahegemoniska kampen kan inte längre föras inom nationalstatens ramar utan dess invånare blir tvungna att lyfta denna kamp till den globala arenan för att kunna göra effektivt motstånd (Baker 2002, s. 121). Detta kan man tolka som att den ekonomiska globaliseringen utvecklat zapatisternas kamp från att vara en lokal angelägenhet till att vara en global sådan och på så sätt påverkat strukturen för deras motstånd.

Att den globaliserade neoliberalismen, det vi kallar ekonomisk globalisering, utgör zapatisternas huvudfiende framgår klart och tydligt i deras offentliga uttalanden, till exempel i "*First declaration of La Realidad for Humanity and against Neoliberalism*" där de uttryckligen beskriver neoliberalismen och globaliseringen som ansvariga för globala orättvisor, ekonomisk snedfördelning och för upprätthållandet av dessa (EZLN, 080106). Dessa uttalanden pekar på en

analys där neoliberalismen och dess protagonister i form av USA och institutioner som IMF och Världsbanken, utgör den hegemoniska kraften i ett det neogramscisk teori kallar ett transnationellt historiskt block.

En viktig komponent inom begreppet hegemoni är tanken om de exploaterades samtycke till det rådande maktförhållandet. Den hegemoniska kontrollen av världsbilden och det egna styrets ofrånkomlighet genomsyrar även de kontrollerades idévärld. Som vi nämnt tidigare kan man ta tankegångarna om historiens slut eller neoliberalismen som "the only game in town" som tydliga exempel på sådan hegemonisk kontrollverksamhet och skapande av samtycke. Zapatisterna visar prov på sin kontrahegemoniska opinionsbildning när man kritiserar dessa tankegångar om neoliberalismens ofrånkomlighet som lögner. Där hegemonin strävar efter att skapa en homogeniserad tankevärld vill zapatisterna införa heterogenitet, pluralism och inspirera kritiskt tänkande. Marcos uttrycker detta som "[a] new lie is sold to us as history...the lie about the victory of neoliberalism." (EZLN 080106)

5 Slutdiskussion

Vi har under vårt arbete funnit att det inte längre verkar vara meningsfullt att föra ett antikapitalistiskt motstånd enbart på lokal nivå. Detta eftersom i takt med den ökade globalisering som skett så har avståndet mellan det lokala och det globala minskat drastiskt och det lokala påverkas idag i mycket större utsträckning av globala villkor och händelser samtidigt som möjligheten för det lokala att kontrollera det globala minskat.

En intressant fråga som vi brottats med under arbetets gång är frågan om väpnad kamp och dess moraliska betänkligheter, speciellt när man arbetar med teorier om det civila samhället och demokrati. Kan man vara en beväpnad demokratikämpare? Kan man kämpa för demokrati med vapen? Detta är i många fall en gråzon utan ”rätta” svar. I fallet om zapatisternas uppror kan det tänkas vara intressant att spekulera i vad som hade hänt om de *inte* hade förklarat krig mot den mexikanska regeringen och bara fört sin kamp inom det mexikanska civila samhället? Marcos menar på att de inte hade något val eftersom de inte hade tillgång till det civila samhället innan de startade sitt uppror. Ingen brydde sig om de fattiga indianerna i Chiapas innan den första januari 1994 eftersom de inte hade någon röst att göra sig hörda med.

[Intellectuals] are right when they say that things exist only when they are named. Until someone names it, Chiapaneco death doesn't exist. But now it exists . . . [the Zapatistas] named it by dying [in a military struggle], because no matter what, we were dying. It wasn't until you turned around to see, the press that is, that you named it. . . We didn't go to war on January 1 to kill or to be killed. We went to war to make ourselves heard. (Marcos i Johnston 2000 s. 466)

Det var i och med det väpnade upproret 1994 som zapatisterna erhöll den internationella massmedians uppmärksamhet och kunde fortsätta sin kamp utan våld via det civila samhället.

Att zapatisterna inte ges samma massmediala utrymme idag som i början av rörelsens framträde på den internationella arenan till förmån för andra antikapitalistiska rörelser som till exempel World Social Forum kan ju ses som ett tecken på deras minskade relevans i den globala kontexten eller kanske som tecken mass medias korta koncentrationförmåga i jakt på nyheter med mer sensationsvärde. En ytterligare möjlighet är att zapatisterna nu inte längre är ledande inom den kontrahegemoniska kamp som ACM och World Social Forum också kan sägas vara en del av utan numera endast är en organisation i mängden av rörelser som delar samma mål. Förhoppningsvis kan det motstånd ACM och zapatisterna påbörjat växa till en ännu mer betydelsefull motpol till den neoliberal hegemonin.

6 Referenser

- Anarkismo.net, http://www.chekov.org/anarcho/newswire.php?story_id=1848,
åtkomst: 080105
- Adamson, Walter L, 1980. *Hegemony and Revolution*. London: University of California Press
- Andrén, Niclas, 2000. "Antonio Gramsci – Revolutionära tankar om tänkandet". i *Clarté* nr 2. www.clarte.nu Åtkomst: 071214
- Baker, Gideon, 2002. *Civil Society and Democratic Theory: Alternative Voices*. London: Routledge
- Bates, Thomas R, 1975. "Gramsci and the Theory of Hegemony", *Journal of the History of Ideas*, vol 36, nr 2, s. 351-366
- Bieler, Andreas – Morton, Adam David, 2003. "Theoretical and Methodological Challenges of neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy", *International Gramsci Society*
<http://www.internationalgramscisociety.org> Åtkomst: 071213
- Burke, Barry, 2005. "Antonio Gramsci, Schooling and Education", *The encyclopedia of informal education*. <http://www.infed.org/> Åtkomst: 071214
- Desai, Meghnad – Said, Yahia, 2001. "The New Anti-Capitalist Movement: Money and Global Civil Society", i Anheier, Helmu - Marlies, Glasius - Mary Kaldor (red.). *Global Civil Society 2001*. Oxford: Oxford University Press.
- Esaiasson, Peter, et al, 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3e uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Esteva, Gustavo, 1999. "The Zapatistas and People's Power", *Capital & Class*, Nr 68, s. 153-183
- EZLN, <http://www.ezln.org/documentos/1996/19960130.en.htm>, Åtkomst: 080106
- Falk, Richard, 1999. *Predatory Globalization. A Critique*. Maiden: Polity Press
- Gilbreth, Chris – Otero, Gerardo, 2001. "Democratization in Mexico: The Zapatista Uprising and Civil Society", *Latin American Perspectives*, Vol. 28, Nr. 4, s. 7-29
- Gill, Stephen, 2003. *Power and Resistance in the New World Order*. New York: Palgrave Macmillan
- Hilbert, Sarah, 1997. "For Whom the Nation? Internationalism, Zapatismo, and the Struggle over Mexican Modernity", i *Antipode*, Vol 29, nr 2. s. 115-148
- Johnston, Josée, 2000. "Pedagogical Guerrillas, Armed Democrats, and Revolutionary Counterpublics: Examining Paradox in the Zapatista Unprising in Chiapas Mexico", *Theory and Society*, Vol. 29, Nr. 4. s. 463-505
- Kaldor, Mary, 2003. *Global Civil Society. An Answer to War*. Maiden: Polity Press

- Katz, Hagai, 2006. "Gramsci, Hegemony, and Global Civil Society Networks", i *Voluntas*, nr 17. s. 333-348
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur
- Mentinis, Mihalis, 2006. *Zapatistas: the Chiapas revolt and what it means for radical politics*. London:Pluto Press
- Morera, Esteve, 1990. *Gramsci's Historicism*. London: Routledge
- Nordin, Svante, 2003. *Filosofins Historia*. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur
- Olesen, Thomas, 2004. "The Transnational Zapatista Network: an infrastructure analysis" i *Global Networks*, s. 89-107